



W okupowanej Warszawie

DROGA AWATARA HISTORYCZNEGO
1939-1944

Anna Konieczpolska-Lachowska

- * Jesteś warszawiakiem/ warszawianką*
- * Masz rodzinę*
- * Nie możesz zginąć do końca naszej przygody*
- * Nie możesz opuścić Warszawy*
- * Nie możesz zmienić historii, o której wiesz, że się zdarzyła*

— PODSTAWOWE ZASADY GRY



Grafika autorstwa Marty Róży-Żak

- Imię, nazwisko, wiek w 1939,
- Rodzina – z kim mieszkasz, kto jeszcze z rodziny jest w Warszawie,
- Gdzie mieszkasz (dom, mieszkanie, centrum, przedmieścia)?
- Czym się zajmiesz?

Przedstawcie się

Od tej pory jesteście tą osobą, mówcie o sobie w pierwszej osobie liczby pojedynczej.

1939 WOJNA

8-28 września – obrona Warszawy:

8.09 Niemcy zajęli lotnisko Okęcie i rozpoczęli walki na przedmieściach Warszawy;

Ludność cywilna wzywana do kopania rowów i stawiania barykad, by utrdnić wjazd artylerii;

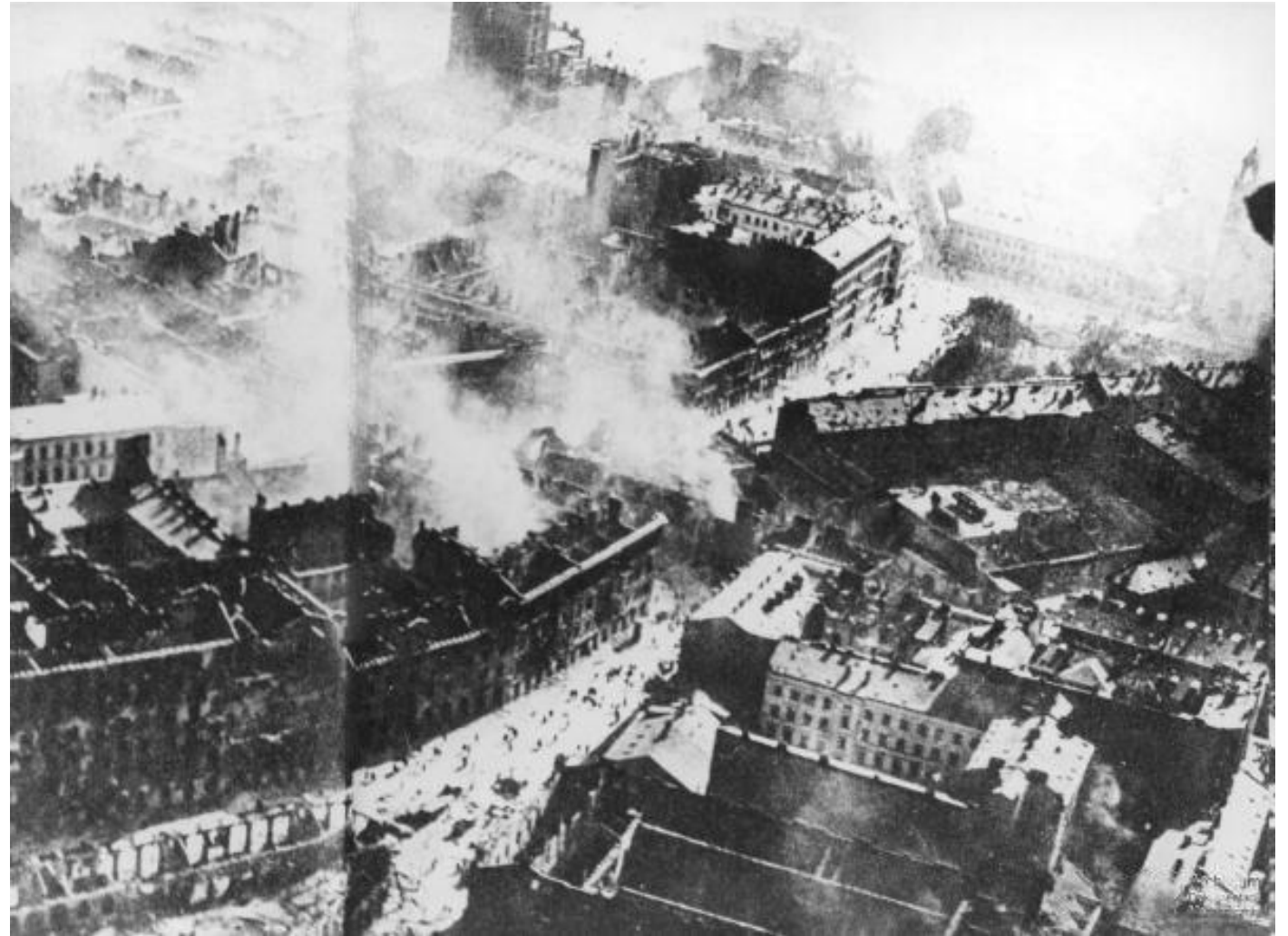
Naloty: podjęto decyzję o zaciemnieniu, należy zaklejać szyby;

23.09 zbombardowano elektrownię – brak prądu w mieście;

Poległo ok. 2 000, a rannych zostało 16 000 żołnierzy;

Straty wśród ludności cywilnej wyniosły ok. 10 000 zabitych i 50–60 000 rannych;

Podczas oblężenia zniszczeniu uległo ok. 10% zabudowy miasta, w tym 78 tys. izb mieszkalnych.



Płonąca, zbombardowana przez Luftwaffe w nalocie dywanowym Warszawa, 24 września 1939, źródło: Nieznany - Jerzy Piorkowski (1957) *Miasto Nieujarzmione*, [Warszawa](#): Iskry, ss. 18 no ISBN <http://www.ww2.pl/apps/?command=fotografie/szczegoly&id=106&did=9> [Narodowe Archiwum Cyfrowe \(Sygnatura: 37-133-1\)](#) (Polish National Digital Archive)

OBYWATELE STOLICY!

Działania bojowe mogą przenieść się pod mury Warszawy. Władze cywilne zmuszone były do ewakuacji. W ślad za nią rozpoczęła się zbędna ewakuacja ludności męskiej, która może być potrzebna tu na miejscu.

OBYWATELE! WARSZAWĘ TRZEBA OBRONIĆ.

Pomożecie tej akcji, powracając natychmiast do normalnych zajęć i wykonywując wszystkie zlecenia, jakie będziecie otrzymywać. Dzisiejszej nocy na wezwanie stanęliście licznie do kopania rowów. Tak powinniście postępować nadal!

Wróćcie więc do swych zajęć! Pomagajcie wojsku męzną postawą oraz utrzymaniem ładu i porządku, by nie odrywać wojska od pracy bojowej.

Dowódca Obrony Warszawy
(-) CZUMA
General Brygady

Warszawa, dnia 7 września 1939 r.

Odezwa generała [Waleriana Czumy](#) do mieszkańców stolicy z 7 września 1939

OBRONA PRZECIWLOTNICZA OBWIESZCZENIE

Ministerstwo Obrony Narodowej
W sprawie ogłoszenia zarządzeń z dniem dalszym przygotowaniem obrony przeciwlotniczej, które
trwać będzie aż do odwołania.
W zwiazku z tym wszystkim

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ!
Sąd Polowy na obszar m. st. Warszawy na rozprawie głównej dnia 12 września 1939 r. przeprowadzonej w trybie postępowania doradczego uznał

ppor. JANOWSKIEGO Jana, winnym
zbrodni przeciwko obowiązkowi wojskowemu z art. 43 § 1 i 2 i art. 46 § 1 i 2 kodeksu karnego wojskowego, popełnionej przez to, że: dnia 12 września 1939 r. w celu trwałego uchylenia się od obowiązku wojskowego, opuścił wyznaczone mu stanowisko służbowe, — za co
skazuje się go
śmierci przez rozstrzelanie.

kpr. MUSIAŁKA Bartłomieja, winnym
zbrodni przeciwko obowiązkowi wierności żołnierskiej z art. 40 § 1 kodeksu karnego wojskowego popełnionej przez to, że: dnia 12 września 1939 roku w czasie wymarszu do walki, z tchórzostwa pozostawał skrycie poza swym oddziałem i porzucił broń służbową, — za co
skazuje się go
śmierci przez rozstrzelanie.

strzelca WOJTYNIAKA Józefa, winnym
zbrodni z artykułu 101 § 1 i 2 kodeksu karnego wojskowego popełnionej przez to, że: dnia 12 września 1939 r. korzystając z popłochu wojennego i grając natchemniastwym użyciem broni, zrabował Pajewskiemu Francisz. kowi kwotę 600 złotych, — za co
skazuje się go
śmierci przez rozstrzelanie.

cywilnego BRAUNA Emesja, winnym
zbrodni szpiegostwa z artykułu 10 § 3 i 4 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 24.X.1939 r. (Dz. U. R. P. Nr. 9434 poz. 851) popełnionej przez to, że: w nocy z 11 na 12 września 1939 roku w Warszawie podawał latarką elektryczną znaki latnikowi nieprzyjacielskiemu, który wskutek tego bombardował znajdujące się w pobliżu obiekty, — za co
skazuje się go
śmierci przez rozstrzelanie.

Wszystkie wyżej ogłoszone wyroki zostały zatwierdzone i wykonane dnia 13 września 1939 r. o świcie.
Warszawa, dnia 13 września 1939 r.

KOMENDANT MIASTA WARSZAWY

STAROSTWA POWIATOWEJ WARSZAWY
ADMINISTRACJI OGÓLNEJ

Marian Marek
Drozdowski, Alarm
dla Warszawy,
Warszawa 1969

Anna Konieczpolska-Lachowska



PO KAPITULACJI

- Co robiliście w trakcie obrony Warszawy?
- Co czuliście?
- Jak udało Wam się przeżyć?
- Gdzie teraz mieszkacie?

TERAZ WY

1940 OKUPACJA

„Później nie było wojny. Później była okupacja.(...) Podczas wojny nie obowiązują reguły, a podczas okupacji je wprowadzono. Nowe, dziwaczne, ekstremalne, ale jednak. - Hitlerowskie...

- Nie tylko. Obowiązujące zasady powstawały za sprawą Niemców i nie-Niemców (...) Pewne rzeczy wolno było robić, inne nie. Jednych zakazywali Niemcy, a innych Polacy (...) Niemcy zakazywali chodzenia po ulicy wieczorami i manifestów patriotycznych. Polacy zakazywali chodzenia do kin, nawet jeśli wyświetlano w nich stare polskie produkcje. Zakazywali też przyjmowania żywności od Niemców rozdających ją w kilku miejscach Warszawy zaraz po kapitulacji, choć niektórzy ludzie dosłownie konali z głodu. Niemcy zakazywali nauki, posiadania radiodbiorników, broni, udzielania pomocy Żydom. Polacy (...) zakazywali polskim aktorom występowania w jawnych teatrach...”



Wehrmacht wkracza do Warszawy 1 października 1939, źródło: wikicommons; unknown-anonymous - "Miasto Nieujarzmione" Warszawa 1957



OKUPACYJNA RZECZYWISTOŚĆ

- Czym się teraz zajmujecie?
(nauka/praca)
- Jak spędzacie wolny czas?
- Jaka sytuacja i jakie nastroje panują w domu?
- Jak się czujecie w swoim mieście?

TERAZ WY

1942 SABOTAŻ

Były dwie drogi oddziaływania Małego Sabotażu:

„droga oddziaływania na własne społeczeństwo. Była również i dziedzina druga: oddziaływanie na Niemców warszawskich, na 20 000 cywilnych Niemców stale przebywających w stolicy oraz setki tysięcy przewalających się przez stolicę niemieckich żołnierzy i urzędników. Chodziło o to, by Niemiec widział i czuł, że podbity kraj nie został pokonany, że go jako okupanta nienawidzi. Chodziło o to, by dręczyć i niepokoić nieprzyjaciela unaocznieniem mu, iż istnieją podziemne siły polskie, każdej chwili gotowe do wyjścia na świat i do odwetu...”



Wehrmacht wkracza do Warszawy 1 października 1939, źródło: wikicommons;
unknown-anonymous - "Miasto Nieujarzmione" Warszawa 1957



ŚWIADKOWIE SABOTAŻU

Byliście świadkami jednej z akcji sabotażowych.

[wybierzcie z lektury]

Opiszcie, co się działo, co widzieliście, co to
Waszym zdaniem znaczy.

Jak się z tym czujecie?

TERAZ WY

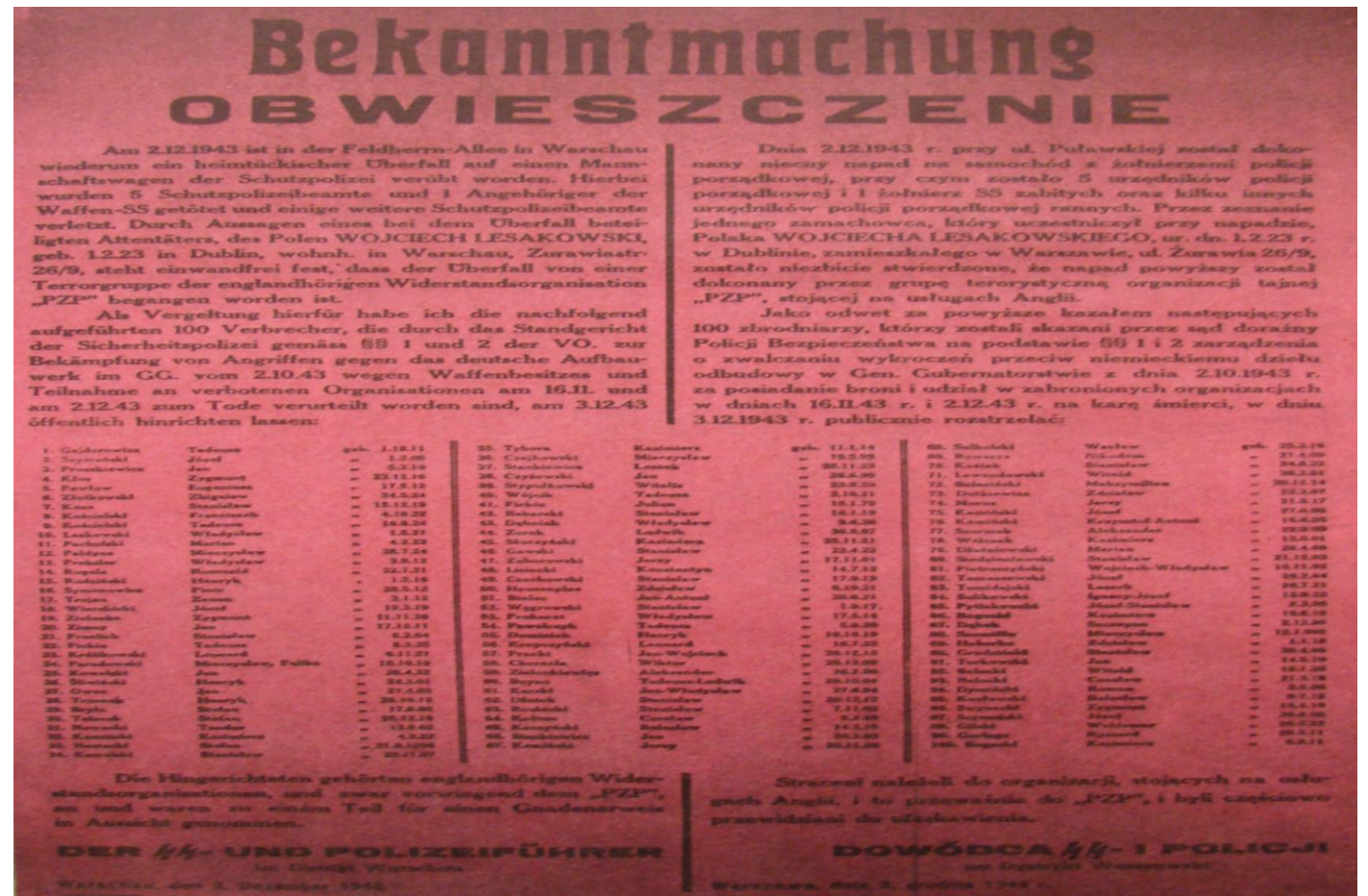
1943 EGZEKUCJE

Pierwsze egzekucje na ulicach stolicy miały miejsce w połowie października 1943, po objęciu stanowiska Dowódcy SS i Policji przez Franza Kutschere.

W okresie jego rządów zamordowano w Warszawie około 5000 Polaków, z czego co najmniej 1200 stracono bezpośrednio na ulicach miasta.

W gronie ofiar znajdowali się przede wszystkim zwykli warszawiacy zatrzymani podczas masowych łapanek.

Niemcy zrezygnowali z jawnych egzekucji ulicznych w połowie lutego 1944 – po udanym zamachu na Kutschere przeprowadzonym przez żołnierzy Kedywu Armii Krajowej.



Obwieszczenie informujące o rozstrzelaniu 100 polskich zakładników. Warszawa, 3 grudnia 1943, źródło: Stanisław Kopf, "Lata okupacji", Warszawa 1989

Urteil

I. Das Standgericht des Kommandeurs der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt hat den/die

- auf Grund der Sitzung vom an der teilgenommen haben:
- 1.) als Vorsitzender
- 2.) als Beisitzer
- 3.) als Beisitzer

wegen Verbrechens nach §§ 1 und 2 der Verordnung zur Bekämpfung von Angriffen gegen das deutsche Aufbauwerk im Generalgouvernement vom 2. Oktober 1943, Verordnungsblatt für das GG. Nr. 82/43, zum Tode verurteilt.

II. Gründe

Der/die ist/sind auf Grund der Feststellungen des Gerichts als Nichtdeutsche im Sinne des § 1 Abs. 1 der obigen Verordnung anzusehen. Eine Ausnahme nach § 1 Abs. 2 liegt nicht vor.

Kurzer Tatbestand:

Beweismittel:

Blankiet wyroku śmierci wykorzystywane przez policyjne sądy doraźne

OBRON
OB
ZE

Minister
w związku

W

- 1. Słon
- 2. Debica
- 3. Wyszomirski Jozef
- 4. Parada
- 5. Somschor
- 6. Głowczewski Jozef, Zygmunt
- 7. Wisniewski Eugeniusz
- 8. Piuzanski Kazimierz
- 9. Schönfeld Włodzimierz
- 10. Jedrzejewicz Juliusz-Czesław
- 11. Nowicki Stefan
- 12. Schiele Jerzy-Antoni
- 13. Kowalski Czesław
- 14. Kazanka Marian
- 15. Laworski Ryszard
- 16. Kozłowski Jan
- 17. Kowalczyk Edward-Karl
- 18. Donner Mieczysław, Marian
- 19. Kowalczyk Jozef
- 20. Gaska Aleksy
- 21. Pieskun Jozef
- 22. Kacperski Jan
- 23. Wasilewski Waclaw
- 24. Kwiatkowski Franciszek
- 25. Roguski Stefan
- 26. Polkowski Bolesław
- 27. Pindych Bolesław
- 28. Gibala Stanisław
- 29. Rosner Benno
- 30. Skruza Jan
- 31. Ciuk Alexander
- 32. Dobrzynski Wincenty
- 33. Pasamonski Jerzy
- 34. Pasamonski Wiesław
- 35. Skruza Marian
- 36. Baranowski Stanisław
- 37. Rosner Czesław, Benno

1. Kowalski
2. Rosner

Warochen, den 30. Oktober 1943.

Der 44- und Polizeiführer im Distrikt Warschau

Obwieszczenie

- Sąd doraźny Policji Bezpieczeństwa skazał niżej wymienione osoby za popełnienie przestępstw na podstawie § 1 lub 2 Zarządzenia z dnia 2.10. 1943 r. na karę śmierci:
- 1. Słon Mieczysław
 - 2. Debica Władysław
 - 3. Wyszomirski Jozef
 - 4. Tuszynski Stanisław
 - 5. Parada Roman
 - 6. Somschor Witold
 - 7. Głowczewski Jozef, Zygmunt
 - 8. Wisniewski Eugeniusz
 - 9. Piuzanski Kazimierz
 - 10. Schönfeld Włodzimierz
 - 11. Jedrzejewicz Juliusz-Czesław
 - 12. Nowicki Stefan
 - 13. Schiele Jerzy-Antoni
 - 14. Kowalski Czesław
 - 15. Kazanka Marian
 - 16. Laworski Ryszard
 - 17. Kozłowski Jan
 - 18. Kowalczyk Edward-Karl
 - 19. Donner Mieczysław, Marian
 - 20. Gaska Aleksy
 - 21. Pieskun Jozef
 - 22. Kacperski Jan
 - 23. Wasilewski Waclaw
 - 24. Kwiatkowski Franciszek
 - 25. Roguski Stefan
 - 26. Polkowski Bolesław
 - 27. Pindych Bolesław
 - 28. Gibala Stanisław
 - 29. Rosner Benno
 - 30. Skruza Jan
 - 31. Ciuk Alexander
 - 32. Dobrzynski Wincenty
 - 33. Pasamonski Jerzy
 - 34. Pasamonski Wiesław
 - 35. Skruza Marian
 - 36. Baranowski Stanisław
 - 37. Rosner Czesław
 - Benno

Obwieszczenie z 30 października 1943, informujące o skazaniu na śmierć 37 Polaków. Informuje ono, iż dwóch skazańców zostało już straconych, a pozostali będą traktowani jako zakładnicy

Warszawa, dnia 30 października 1943.

Dowódca 1. Policji

Obwieszczenie

Sąd doraźny Policji Bezpieczeństwa skazał niżej wymienione osoby za popełnienie przestępstw na podstawie § 1 lub 2 Zarządzenia z dnia 2.10. 1943 r.

- 1. Słon Mieczysław
- 2. Debica Władysław
- 3. Wyszomirski Jozef
- 4. Tuszynski Stanisław
- 5. Parada Roman
- 6. Somschor Witold
- 7. Głowczewski Jozef, Zygmunt
- 8. Wisniewski Eugeniusz
- 9. Piuzanski Kazimierz
- 10. Schönfeld Włodzimierz
- 11. Jedrzejewicz Juliusz-Czesław
- 12. Nowicki Stefan
- 13. Schiele Jerzy-Antoni
- 14. Kowalski Czesław
- 15. Kazanka Marian
- 16. Laworski Ryszard
- 17. Kozłowski Jan
- 18. Kowalczyk Edward-Karl
- 19. Donner Mieczysław, Marian
- 20. Gaska Aleksy
- 21. Pieskun Jozef
- 22. Kacperski Jan
- 23. Wasilewski Waclaw
- 24. Kwiatkowski Franciszek
- 25. Roguski Stefan
- 26. Polkowski Bolesław
- 27. Pindych Bolesław
- 28. Gibala Stanisław
- 29. Rosner Benno
- 30. Skruza Jan
- 31. Ciuk Alexander
- 32. Dobrzynski Wincenty
- 33. Pasamonski Jerzy
- 34. Pasamonski Wiesław
- 35. Skruza Marian
- 36. Baranowski Stanisław
- 37. Rosner Czesław
- Benno

Obwieszczenie z 30 października 1943, informujące o skazaniu na śmierć 37 Polaków. Informuje ono, iż dwóch skazańców zostało już straconych, a pozostali będą traktowani jako zakładnicy

Warszawa, dnia 30 października 1943.

Dowódca 1. Policji

Dowódca 1. Policji

Anna Konieczpolska-Lachowska



ZNAJOME NAZWISKO W OBWIESZCZENIU

W łapance za kratki trafili członkowie
Waszej rodziny.
Zostaną straceni, jeśli w stolicy odbędzie
się jakikolwiek zamach na Niemca.
Jak się z tym czujecie? Co robicie?

TERAZ WY



S.P.
POLEGŁYM BOHATEROM,
NIEZLICZONYM MĘCZENNIKOM
ROZSTRZELANYM NA UL. WARSZAWY,
SKŁADAM HOŁD, ORAZ ZA SPOKOJ ICH DUSZ
WZNOSI MODEŁY DO BOGA
1-XI-1943 r. NAROD.

Tablica ustawiona przez anonimowych warszawiaków w jednym z miejsc egzekucji ([Wszystkich Świętych](#) 1943)



1944 POWSTANIE

1 sierpnia – 3 października

Powstanie warszawskie było wymierzone militarnie przeciw Niemcom, a politycznie przeciw ZSRR.

Dowództwo AK planowało samodzielnie wyzwolić stolicę jeszcze przed wkroczeniem Armii Czerwonej, licząc, że uda się w ten sposób wzmocnić międzynarodową pozycję rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie oraz powstrzymać realizowany przez Stalina proces podporządkowywania i sowietyzacji Polski.

Po wybuchu powstania Armia Czerwona wstrzymała ofensywę na kierunku warszawskim, a radziecki dyktator konsekwentnie odmawiał udzielenia powstaniu poważniejszej pomocy.

Słabo uzbrojone oddziały powstańcze przez 63 dni prowadziły samotną walkę z przeważającymi siłami niemieckimi, zakończoną kapitulacją...



Żołnierze Batalionu „Zośka”. Okolice wjazdu kanałowego przy ul. Wareckiej
źródło: Norman Davies: Powstanie '44. Kraków 2006



POWSTANIEC?

Wasi znajomi coraz częściej przebąkują o zrywie. O tym, że przyszedł czas odwetu. Rozumiecie, że nadejdzie otwarta walka z Niemcami.

Co robicie? Zaciągacie się?

Zgłaszacie do pracy?

Próbujecie uciekać?

TERAZ WY

1944 STARE MIASTO

1 – 2 września

2 września 1944 był ostatnim dniem powstańczych walk na Starym Mieście oraz prowadzonej w dramatycznych warunkach ewakuacji kanałami do Śródmieścia i na Żoliborz.

Do godz. 20 1 września postanowiono zakończyć ewakuację łez rannych, żołnierzy nieuzbrojonych oraz niewielkiej liczby ludności cywilnej. Następnie pod ziemię zaczęły schodzić oddziały z bronią. Zejście do kanału odbywało się częściowo pod ostrzałem artyleryjskim i lotniczym, a ostatniego dnia rano także pod ogniem niemieckiej piechoty.

Ok. godziny 9:00 2 września gruzy zbombardowanego Sądu Apelacyjnego zawaliły główny wjazd na pl. Krasińskich.



Powstaniec wyciągany z kanału przez żołnierzy niemieckich.
źródło: Norman Davies: Powstanie '44. Kraków 2006

Źródła:

- Marcin Szczygielski, *Poczet Królowych polskich*, Warszawa 2015,
- Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec*, Warszawa 1999,
- Tomasz Szarota, *Okupowanej Warszawy dzień powszedni. Studium historyczne*, Warszawa 2010,
- Marian Marek Drozdowski, *Alarm dla Warszawy*, Warszawa 1969,
- Stanisław Kopf, *Lata okupacji*, Warszawa 1989,
- Norman Davies, *Powstanie '44*, Kraków 2006,

- pl.wikipedia.org/wiki/Egzekucje_uliczne_w_Warszawie
- pl.wikipedia.org/wiki/Powstanie_warszawskie
- muzhp.pl/pl/e/1647/powstancza-ewakuacja-kanalami-ze-starego-miasta